

אשה אשר הציח שפחה והציח בת חורין שנתקדשה לראובן [וקדושה ספק, היות ונחלקו בדין זה אמוראים לעיל(14)], ונשתחררה, וחזרה ונתקדשה לשמעון בחיי ראובן, ומתו שניהם.

הרי זו מתייבמת ללוי אחיהם של ראובן ושמעון.

ואין אני אומר: קודם שנשתחררה תפסו מג-ב קידושי הראשון בחצי בת החורין שבה, ועכשיו שנשתחררה לגמרי וקידשה השני,

הא כיצד: כגון שהיתה נשואה לראובן, ומת, והלך שמעון אחיו ועשה בה קדושי כסף או שטר [מאמר], הרי המאמר תופס בה, ומשמת, הרי היא זקוקה מחמתו ליבום לאחיו. ואולם אף הזיקה שמחמת המת הראשון עדיין לא פקעה, שאין היא פוקעת אלא כשייבמה אחיו, ולא כשעשה בה מאמר. נמצא, שכשמת שמעון, הרי היא זקוקה ליבום ללוי מחמת שני מתים: מחמת ראובן שעדיין לא פקעה זיקתו, ומחמת שמעון שעשה בה מאמר.

אמר רב חסדא:

ראיתו.

ד. ב"אבני מלואים" [מד דן חלק עליהם, והוכיח מגמרא בקדושין בהדיא, שטעם אי תפיסת קדושין באשת איש היא ככל עריות, ולכן כתב, שאכן תופסין קדושין לשני; ואולם כתב שם, שלגבי הקרובים הרי היא אסורה באיסור כרת, ואין תופסין להם קדושין, כי רק לגבי איסור אשת איש גילתה התורה שאינו חייב מיתה, וממילא תופסין בה קדושין, אך לקרובים היא אסורה באיסור כרת גמור; ונראה מדבריו, שהוא סובר כדעת רבינו עקיבא איגר, שהקדושין הם קדושים גמורים בחציה, שאם לא כן מהיכי תיתי שיתחייבו כרת על קדושין שאינם גמורים, ומאיך נראה מדבריו שאין הוא סובר כדעת רבינו עקיבא איגר, שטעם הפטור מן המיתה הוא משום הביאה שאינה בכלה אשת איש, אלא שגזירת הכתוב היא לפטור על אשה זו ממיתה דאשת איש.

14. נתבאר על פי רש"י; אבל התוספות תמהו על זה, שהרי בעמוד א' נראה דפשיטא ליה, שהיא מקודשת ומשום דלא שייר בקנינו, וראה מה שכתב על זה ה"פני יהושע" בד"ה תוספות,

הרא"ש ז"ל, אם כן נראה, שקדושי שמעון נמי תפסי בה, שהרי קיימא לן קידושין תופסין בחייבי לאוין, וכאן הרי אין אפילו אלא לאו, אלא אשם גרידא.

ובפשוטו ביאור דבריו הוא: שהיה מקום לומר שקידושין אלו הם קדושין גמורים בחציה, וכהבנת רבינו עקיבא איגר, ושוב אי אפשר לתפוס בה קדושין אחרים שהרי בחציה הן קדושין גמורים שחייבים עליהם מיתה, ומה שאינו חייב עליה מיתה משום שחציה בלבד הוא אשת איש, אין זה טעם להכשיר תפיסת קדושין לשני; לזה כתב, שמרש"י ומהרא"ש משמע, שאינם קדושים גמורים, וכהבנת רבי שלמה איגר.

ג. ואולם כתב ה"פני יהושע" שם בטעם שני, שאין קדושין תופסים לשני, דכיון שתפסו קידושין של ראובן הרי היא ברשותו, ואין לה יד לקבל קידושין מאחר; כלומר: מה שאין תופסין קדושין באשת איש בכל מקום, אין זה רק משום שאין קדושין תופסין בחייבי כריתות ומיתות בית דין, אלא שאין המקודשת לאחד יכולה להתקדש לאחר; וכן היא דעת "בית שמואל" בסימן מד סעיף יא, שאין קדושין תופסין לאחר, ראה שם

קידושיין הן, שהרי כבר היתה מקודשת לראובן ואין קדושיין תופסין באשת איש, ואין עליה אלא את זיקתו של ראובן.

ואי קידושי דשמעון קידושיין, הרי קידושיין דראובן לאו קידושיין, כלומר: אי אתה יכול לומר שהיתה מקודשת לשמעון, אלא אם כן תאמר שלא היתה מקודשת לראובן, ומשום שהמקדש חציה שפחה וחציה בת חורין אינה מקודשת.

ואם כן, אין זו אשת שני מתיים.⁽²⁾

תפסו קידושי השני בחצי עבדות שהיה בה, ואם כן אני קורא בה: "אשת שני מתיים [אשה שיש עליה זיקת שני מתיים]", שהרי מכח שניהם היא באה להתייבם ללוי.⁽¹⁾

כי מה נפשך, בין אם תאמר שהמקדש חצי שפחה וחצי בת חורין הרי היא מקודשת, ובין אם תאמר שאינה מקודשת, אין זו אשת שני מתיים:

אי קידושי דראובן, קידושיין הן, ומשום שהמקדש חציה שפחה וחציה בת חורין הרי היא מקודשת, הרי קידושי דשמעון לאו

רש"י לא פירש, למה לא תפסי קידושי שני בחציה השני, אף שלכאורה יש לומר, קדושי זה תפסו בחצי זה וקדושי זה תפסו בחצי זה; ובפשוטו כוונת רש"י היא, דרב חסדא סבירא ליה כמאן דאמר בסמוך: "גמרו קידושי ראשון"; ואף שרש"י לא הזכיר שם אלא שגמרו קדושי אשם להיות קדושיין גמורין, מכל מקום מודה הוא שגמרו קידושיין בכולה, וראה הערה שם, וראה מה שהובא בזה באות ג.

ב. לדעת התוספות, ספיקו של רב חסדא הוא: אם גמרו קדושי ראשון או פקעו קדושי ראשון; ובפשוטו כוונתם היא, שאם לא גמרו קידושי ראשון, אם כן מקודשת חציה השני לשני.

ולפירושם מתפרש לשון הגמרא כך: "אי קידושי דראובן קידושיין" לאחר שחרור, כלומר: שלא פקעו, אם כן בהכרח שגמרו הקדושיין, וכמו שכתבו התוספות בהמשך הסוגיא, שדבר פשוט הוא שאין קדושיין בחצי אשה, אלא או גמרו הקדושיין או שפקעו, ואם כן "קדושי שמעון לאו קדושיין" הן; "ואי קדושי דשמעון קידושיין, קדושי דראובן לאו קידושיין", כלומר: אי אפשר שיחולו קדושי שני, אלא אם כן קידושי ראשון פקעו, שאם לא פקעו ודאי גמרו; וזה הוא עיקר חידושו של רב חסדא,

וראה עוד מה שכתב בזה בחידושי חת"ם סופר בעמוד ב ד"ה מה נפשך.

1. נתבאר על פי לשון רש"י שכתב: "ואין אני קורא בה אשת שני מתיים: לומר, חציה היתה לזה וחציה היתה לזה".

ונראה מדבריו, שאף בלי דברי רב חסדא שחידש שאם תופסין קדושיין לראשון שוב לא תופסים קדושיין לשני, מכל מקום הא פשיטא שלא תפסו קידושי שני אלא בחציה השני ולא בחציה הראשון, ובפשוטו מוכח מזה כשיטת ה"בית שמואל" וה"פני יהושע" [לעיל בהערה 12 בעמוד א], שאין קדושיין תופסין לאחר קודם שנשתחררה, ולא הוצרך רב חסדא לחדש אלא שאף בחצי השני לא תפסי קדושיין.

אלא שאין מכאן סתירה לדעת ה"אבני מלואים", [הובא שם], כיון שהוא סובר שלקרוכים אין תופס קדושיין, ואם כן באותו חצי ודאי שאין תופס קדושיין משום אשת אח, שהרי באשת אח אנו עוסקים; וראה עוד מדברי ה"אבני מלואים" בהמשך הסוגיא בהערות.

2. א. ראה מה שכתב בחידושי חת"ם סופר בביאור שיטת רש"י כאן.

איתמר: חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן, ונשתחררה, וחזרה ונתקדשה לשמעון.⁽³⁾

רב יוסף בר חמא אמר רב נחמן:

כשנשתחררה פקעו קידושי ראשון.⁽⁴⁾

ואילו רב זירא אמר בשם רב נחמן: גמרו קידושי ראשון, שלא היו עד עתה קדושי גמורים, אלא קדושי המחייבים את הבא עליה בקרבן אשם, [כי חציה שפחה וחציה בת חורין היא ה"שפחה נחרפת לאיש", שחייבה תורה את הבא עליה באשם בלבד],

שחצי קדושין לראשון וחצי לשני ודאי אין כאן; ולפי פירוש רש"י עיקר חידושו של רב חסדא הוא, שגמרו קידושי ראשון.

ג. כתב ב"אבני מלואים" סימן מד סק"ד ד"ה והנה, בטעם רש"י שלא פירש כהתוספות, שהוא משום שרש"י סובר, שאפילו אם תמצי לומר שפקעי קדושי ראשון, מכל מקום לא יתפסו קדושין לשני משום איסור "אשת אח", שהרי אשת האח אסורה אף לאחר מיתה או גירושין, ואם כן, אף שפקעו קידושי ראובן, מכל מקום אסורה היא לשמעון ואין קדושין תופסין בה משום אשת אח, שהרי היא אשת אח שנתגרשה, [ולשיטתו שהוא סובר, שקדושין תופסין לשני אפילו קודם שנשתחררה, כמו שהובא משמו לעיל בעמוד א, בהכרח שלא אמר רב חסדא שאין קדושין תופסין לשני כשנשתחררה אלא משום אשת אח, וכפי שנתבאר בהערה 1].

ולמדנו מדבריו, שהוא אינו סובר כמו שנתבאר באות א, בטעם הדין שלא תפסו קידושי שני בחציה האחר, שהוא משום שגמרו קידושי ראשון בחציה השני; שהרי אם כן עדיין תיקשי למה לא פירש רש"י שבזה נסתפק רב חסדא! ? אלא סובר ה"אבני מלואים", שאף בחציה השני אין תופסין קדושי שני, משום הקדושין שעשה הראשון בחציה; ואכן כן משמע מסתימת רש"י, שלא הזכיר כלום מענין גמרו קידושי ראשון; אלא שלא ביאר לנו ה"אבני מלואים" מה הוא הטעם בדבר.

וראה מה שכתב בחידושי חת"ם סופר, בד"ה מה נפשך, דבאמת לא משמע מרש"י שהטעם

הוא משום דגמרי קדושי ראשון, וראה מה שכתב שם בטעם הדבר שלא תפסו קידושי שני, וראה עוד בהערה 5.

וראה עוד בחידושי חת"ם סופר שם, שנתן טעם אחר לדברי רש"י שלא פירש כהתוספות.

3. כתב רש"י: "וחזרה ונתקדשה לשמעון: ולא משום אחיו נקט לה". ובפשוטו כוונת רש"י לומר, שאין הנידון משום שהוא אחיו, [וכ"שמעון" שבדברי רב חסדא, שהכוונה היא לשמעון אחיו]; אך הוא הדין שאפשר לפרש את מחלוקת האמוראים גם בשנתקדשה לשמעון אחיו.

ואולם ב"אבני מלואים" סימן מד סוף סק"ד, כתב בביאור דברי רש"י, שהנידון הוא דוקא משום שאינו אחיו, ומשום שאם אחיו הוא, כי אז אפילו אם פקעו קידושי ראשון, מכל מקום לא תפסו קידושי שני, היות והיתה אשת אח של ראשון, ואשת אח הרי היא אסורה אף לאחר מיתה וגירושין, והוא הדין אחר פקיעת הקדושין.

4. כתב רש"י: "פקעו קידושי ראשון: אפילו למאן דאמר מקודשת, בא השחרור והפקיעה, ומקודשת לשני, שהרי נשתנה גופה והוא לה כקטן שנולד"; וצריך ביאור מה שינוי גוף יש בשחרור; ובעיקר דברי רש"י צריך ביאור, שהרי הקדושין חלו בחצי בת החורין שבה, וחצי זה לכאורה ודאי לא נשתנה, וראה מה שכתב בזה בחידושי חת"ם סופר.

וראה בתוספות, שזה פשיטא לן מסברא, שאי

הכתוב מדבר, האם **חבי נמי** תפרש את מה שאמרה תורה "לא יומתו כי לא חופשה", **דכי חופשה** השפחה אחר שנתייחדה לעבד עברי, וזינתה, **יומתו** הנואף והנואפת!?

והרי ודאי שאין הדבר כן, כי קדושי שפחה כנענית אין בהם ממש, ולא יתכן שייגמרו.

אלא בהכרח, **מאי אית לך למימר** לדעת רבי ישמעאל, ש"לא יומתו כי לא חופשה", אין הכוונה שאם חופשה אחר שנתארסה כי אז יומתו, אלא **שחופשה**, וחזרה ונתקדשה, כלומר: אם חופשה קודם שנתקדשה, כי אז יומתו.⁽⁶⁾

ועכשיו לכשנשתחררה גמרו הקדושין, והרי היא אשת איש גמורה של הראשון, והבא עליה חייב מיתה.⁽⁵⁾

אמר רבי זירא: כוותיה דידי — בשם רב נחמן — **מפתברא** [כשיטתי מסתבר], שגמרו קידושי ראשון, כיון **דכתיב** בשפחה חרופה: "**לא יומתו** — הנואף והנואפת — **כי לא חופשה**". ומשמע: **הא חופשה** אחר שנתקדשה, וזינתה לאחר מכן, **יומתו**, ומשום שגמרו קידושי.

אמר ליה אבוי: ולתנא דבי רבי ישמעאל, דאמר: "והיא שפחה נחרפת לאיש", **בשפחה כנענית המאורסת לעבד עברי**

גמורים, ולא כתב מאיזה רש"י למד כן, וכנראה כוונתו לרש"י שלפנינו.

ד. כתבו התוספות, שאין זה דומה לבהמה של שני שותפין, שהקדיש השותף האחד את חציה שהיה לו, ושוב חזר ולקח את חציה השני, שמשמע בגמרא קדושין ז א שלא גמר ולא פקע ההקדש, ומשום, שבהמה הרי שייך שיהיה חציה קדוש, אבל כאן אי אפשר שיהיה חציה קדוש, שהרי "כי יקח איש אשה" נאמר ולא חצי אשה, ואף שעד שנשתחררה חלו קדושין בחציה משום שלא שייר בקנינו, מכל מקום אחר שנשתחררה אי אפשר שיתקיימו קדושין בחציה, ובהכרח שפקעו הקדושין, או שגמרו.

6. כתב הרשב"א בעמוד א להוכיח מגמרא זו, כי לדעת רבי ישמעאל לא חייבה התורה אלא כשקיישה העבד העברי קודם שנשתחררה, ואף ששפחה היא, ולא יחוד בעלמא, שאם לא כן, הרי אף אחר שחופשה אם יעשה בה יחוד בעלמא לא יומתו, ואיך אמרו כאן שחופשה וחזרה ונתקדשה, ובהכרח שאף קודם שחופשה לא חייב הכתוב אשם, אלא בשנתקדשה ולא

אפשר שתהיה מקודשת חציה לאחר השחרור היות והיא חצי אשה, ובהכרח או שפקעו הקדושין או שגמרו הקדושין.

5. א. נתבאר על פי רש"י; ולכאורה, יתירה מזו היה לו לומר, שגמרו קידושי ראשון שלא היו עד עכשיו אלא קדושי חצי אשה, ועכשיו הם קדושי אשה גמורה, וכנראה מדברי התוספות.

שהרי בהכרח כן הוא לפי צד זה, שהרי לעיל אמרין שלא תפסו קידושי שני בחציה השני, ובהכרח — וכמו שנתבאר לעיל בהערה — שהוא משום שגמרו קידושי ראשון בכולה!?

ולפי מה שנתבאר בהערה 2 לעיל בשם החת"ם סופר, ואשר כן מוכח גם מ"אבני מלואים", שהטעם לעיל אינו משום שגמרו קידושי ראשון, לא קשה מדלעיל.

ב. ראה מה שכתב בחידושי חת"ם סופר בטעם הדבר שגמרו קידושי אשה, ובמה שכתב שם בשם ספר "בני אהובה".

ג. לעיל בעמוד א בהערה 12 הובאו דברי ה"פני יהושע" שכתב, כי מדברי רש"י משמע שהקדושין בחציה שחלו בה אינם קדושים

שכופין את רבו משום פריה ורביה, וכמבואר במשנתנו, לאשה שאינה חייבת בפריה ורביה.

האם **ברבי יוחנן בן ברקא** עשו כן, **דאמר: על שניהם** [על אדם ועל חוה] **הוא אומר: "ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה"**, וללמד שאף האשה מצווה על פריה ורביה.

ולכן כפו את רבה, כי עד שלא ישרר אותה האדון אינה יכולה להנשא לא לעבד ולא לבן חורין.

ואם כן, **הכי נמי** לדעת הסובר שבחציה שפחה וחציה בת חורין הכתוב מדבר, יש לך לפרש: **שהופשה, וחזרה ונתקדשה**, ואז יומתו. אבל אם חופשה ולא חזרה ונתקדשה, מהיכי תיתי שייגמרו קדושי הראשון. (7)

אמר רב הונא בר קטינא אמר רבי יצחק:

מעשה באשה אחת, שהיתה חציה שפחה וחציה בת חורין, וכפו את רבה, ועשאה בת חורין.

ודנה הגמרא: **כמאן?** כדעת מי עשו כן? שהרי אין לדמות חצי עבד וחצי בן חורין

ודאי יכול שמעון לקדש את החצי השני, כי הוא כמקדש אשה אחרת, אלא שאין זו אשת שני מתים, שהרי מקודשת חציה לזה וחציה לזה, ואילו "אשת שני מתים" פירושו, **שאותה אשה** מקודשת לשנים, וכמו במאמר, ולא חציה לזה וחציה לזה.

והיינו דאמר רב חסדא: "אי קדושי דראובן קידושין", כלומר: אם תמצוי לומר שקדושי ראובן תפסו בה קדושי אשם ככולה, ומכח זה תבוא לומר שהיא אשת שני מתים, שהרי השני גמר בה קדושין, זה אינו, כי "קידושי דשמעון לאו קדושין", כי די בקדושי אשם למנוע מן השני מלתפוס קדושין וכסברת ה"פני יהושע"; "ואי קדושי דשמעון קדושין", והיינו משום שתפסו לראשון קידושין רק בחציה, ולשמעון קידושין בחציה השני, אם כן "קידושי דראובן לאו קידושין", כלומר: באותו חצי שקידש שמעון דהיינו צד העבדות, הרי לא נתקדשה לראובן, אלא בחצי בת החורין שבה, ואם כן אין זו אשת שני מתים, שהרי מקודשת לזה חציה ולזה חציה.

[וראה ברשב"א בקדושין ו א שכתב "משמע נמי התם [בסוגייתנו] דאפילו למאן דאמר דתפסי

יחוד בעלמא, וראה הערה 11 בעמוד א, שמפשוט לשון רש"י לעיל, נראה שאינו סובר כהרשב"א.

7. תוספת לסוגיא:

יש מאחרוני זמננו שכתבו לפרש את דברי רב חסדא, באופן אחר מכפי שנתבאר לעיל על פי דברי רש"י והתוספות:

רב חסדא מסתפק, אם מה שחייבה התורה אשם בחציה שפחה וחציה בת חורין, זה הוא משום שתפסו קדושין גמורים בחציה בלבד כי לא שייר בקנינו, או שמא משום קדושין אלו לא היה מתחייב אפילו אשם שאין זו ביאה גמורה באשת איש, [כסברת רבינו עקיבא איגר], ומה שחייבה תורה אשם, הוא משום שבכולה תופסים קדושי אשם, שהם קדושין שאינם גמורים, ואפילו בצד עבדות שבה, [ועל דרך שכתב הרשב"א בדעת רבי ישמעאל]; ולפי צד זה סובר רב חסדא, שאפילו בצד החירות שבה לא נתפסו אלא קידושי אשם, שכך גזירת הכתוב. וסובר רב חסדא, שאם אנו באים על האשה מצד שבחצי האשה תופסין קדושין גמורים ובחציה אין תופסין כלל, אם כן כשנשתחררה,

מפני שהוא מפקיעו מן המצוות, לפי שאינו יכול לשומרם בבית רבו הנכרי, כי משועבד הוא למלאכתו, (9) ואם מכרו, קונסין אותו בית דין לפדותו מן הגוי.

המוכר עבדו לגויים, וברח העבד מאדונו, (10) או שקנסוהו בית דין לפדותו מן הגוי, ופדאו. (11)

אמר פירש רב נחמן בר יצחק: לא משום פריה ורביה כפו את רבה, אלא משום שמנהג הפקר [זנות] **נהגו בה**, מתוך שלא היתה מיוחדת לאיש, שהרי כולם אסורים בה; ולכן כפו את רבה, כדי שתוכל להנשא לאיש. (8)

מתניתין:

או שמכרו בארץ ישראל ואפילו לישראל,

אסרו חכמים למכור את עבדו הכנעני לגוי,

נפקעים הקדושין, אלא שרבי זירא משם רב נחמן דרש מן הפסוק שגמרו קידושי ראשון.

8. ראה מה שכתבו התוספות לעיל מא ב סוף ד"ה לא תהו, בכיבור שמועה זו.

9. ראה לקמן מד א "מכרו חוץ משבתות וימים טובים", ומה שנתבאר שם בהערה, האם עיקר הטעם הוא משום שבת ויום טוב שעושה מלאכה אצל רבו, או שהסיבה היא אף משום שאר מצוות שהוא מנוע מלעשותם בבית אדונו הגוי.

10. הרמב"ם בהלכות עבדים ח א לא הזכיר בריחה, אלא שקונסין אותו לפדותו ולשחררו.

11. כתב רש"י: "יצא לחירות, אם ברח מן העובד כוכבים או שקנסוהו בית דין לפדותו, כדאמר לקמן [מד א, מימרא דרבי יהושע בן לוי] דקונסים אותו לפדותו", ומדלא כתב: "או שפדאו משום קנס חכמים שקנסוהו לפדותו", משמע שמושיבין בית דין לקונסו לפדותו, ואין זה חיוב כללי; וכן מבואר ברמב"ם עבדים ח א: "וקנס זה אין גובין אותו ודנין בו אלא בית דין מומחין", וראה שם ב"כסף משנה", וראה שם היטב לשון הרמב"ם בזה; וכן הוא לשון

בה קדושי לאו קדושי ודאי קאמר, אלא ספק מקודשת היא דהויא, ואי נשתחררה וקיבלה קדושין מאחר מקודשת לשני מספק, וצריכה גט משניהם, אלמא ספיקא הוי אי נחרפת מאורסת קאמר [ואם כן האומר לאשה "הרי את חרופתי, הרי היא מקודשת], או מיוחדת קאמר".

וראה ב"אבני מלואים סימן סק"ז שתמה על דבריו, היכן משמע כן, וראה ב"חידושי רבי שמואל" יבמות סוף סימן יז בשם אחרונים בכיבור דברי הרשב"א, וראה גם במגיה על הרשב"א הנדמ"ח.

ולפי מה שנתבאר לעיל נמצאו דברי הרשב"א מכוונים, שהגמרא מסתפקת אם קידושי השני תופסים — כשנשתחררה — בחציה השני, או שמא אין קדושין תופסים כלל; אלא שהמעין היטב בדברי הרשב"א, ימצא, שאי אפשר לפרש כן בכוונת הרשב"א.

ואף בדעת רב נחמן יש לפרש:

רב נחמן פשיטא ליה שמתחילה היתה מקודשת כולה קידושי אשם, ונחלקו בדעתו, משום שפשיטא שכך זה לא יכול להמשך, שלא נתחדש דין זה אלא בחציה שפחה וחציה בת חורין, ולכן בהכרח או שייפקעו הקדושין או שייגמרו הקדושין, ולא מטעם כקטן שנולד [שהיא סברה מחודשת מאד], ומן הסברה היו

כדי להוציאו לחוצה לארץ. (12)

בין בזה ובין בזה, יצא העבד בן חורין, שקנסו חכמים את אדונו.

כלומר, במכרו לגוי, קונסים את המוכר שיצא העבד ממנו אף שאחר כך ברח אליו העבד או פדאו. ובמכרו לחוצה לארץ, קונסים את הלוקח הישראל שיצא העבד ממנו בלוא כסף ובלא מחיר, ואין המוכר מחזיר לו את הדמים שנתן לו עבורו. (13)

גמרא:

תנו רבנן:

המוכר עבדו לגויים הרי זה יצא לחירות כשברח מן הגוי או שפדה אותו הישראל מן הגוי, ואינו יכול להשתעבד בו, ומשום שקנסוהו חכמים.

ומכל מקום עדיין צריך העבד גט שחרור מרבו ראשון כדי להפקיע את עבדותו לגמרי, (14) שהרי כשמכרו לגוי לא מכר לו אלא את מעשה ידיו, ואילו קנין הגוף עדיין ביד האדון הראשון הוא, ומשום קנס חכמים לא פקע קנין הגוף שיש לו בו, ולכן צריך הראשון לשחררו.

אמר רבי שמעון בן גמליאל:

במה דברים אמורים, כשלא כתב עליו — המוכר — אוננו [מפרש לה ואזיל], אבל כתב עליו אוננו, זהו שחרורו.

ומפרשת הגמרא: מאי "אוננו"?

אמר רב ששת: דכתב ליה — האדון לעבד כשמכרו לגוי — הכי: "לכשתברח ממנו [מן הגוי] אין לי עסק בך".

תנו רבנן: לוח האדון עליו [על עבדן] מן הגוי ששיעבד אותו לו בשביל החוב שחייב

13. כתב רש"י: "ובגמרא מפרש את מי קנסו [במוכר עבדו לחוצה לארץ], את המוכר או את הלוקח", וכוונתו לנידון בגמרא מד ב, אם המוכר צריך להחזיר את המעות שקיבל, כיון שמפקיעים את העבד מן הלוקח; ומסיקה הגמרא שאינו מחזיר את הדמים, כי קונסים את הלוקח, משום "לאו עכברא גנב אלא חורא גנב".

14. בתוספות ד"ה אבל, מבואר, שעד שלא כתב לו האדון שטר שחרור, אף שכבר אינו משתעבד בו, יש לאדון בו יותר קנין ממון מאשר מפקיר עבדו שאין לאדון בו אלא קנין איסור, וכתבו התוספות נפקא מינה לענין קנס ולענין ולדות; [ולשונם שכתבו לענין קנס צריך ביאור, שהרי אף במפקיר עבדו שהוא מעוכב גט שחרור,

המימרא: "המוכר עבדו לגוי קונסין אותו עד עשרה בדמיו", ולא אמר: "צריך לפדותו עד עשרה בדמיו".

12. הקשו התוספות לקמן מד ב ד"ה לחוצה, שהרי מוכח מן הסוגיא [מד ב], שאם יצא העבד מעצמו לחוצה לארץ ומכרו אדונו שם, אינו יוצא לחירות, ואם כן אף כשמכרו כאן לאדון שבחוצה לארץ, הרי אין העבד חייב ללכת אחרי אדונו כמבואר לקמן מד ב, ואם כן אם הלך אחריו, נמצא שזה כמי שיצא מעצמו [וכמבואר סברא זו בגמרא שם], ואם כן האיך תמצא שיצא לחירות!?

ותירו: ויש לומר: דמיד כשמכרו קנסינן ליה, פן ישתדלנו לוקח בדברים לילך אחריו".

וכי שדה בת נשקי היא [וכי יש "נשקי"
לשדה]?!?

אלא, אמר פירש רב ששת: זו שאמרנו גבי
עבד: "כיון שעשה עליו הגוי נמוסו", היינו
זמן, שקבעו זמן בו יוחלט העבד לגוי, אם
לא יפרענו הישראל עד אותו זמן.

וכן "גוי שמשכן שדהו לישראל, אף על פי
שעשה לו נמוסו", היינו שנקבע זמן
להחלטת השדה ביד הישראל.

ומקשה הגמרא: **קשיא זמן** דעבד שהוחלט
לגוי, שאנו אומרים: הרי זו מכירת עבד לגוי
ויצא לחירות, **אזמן** דשדה שהוחלט
לישראל, שאף על פי שהגיע הזמן בו צריכה
השדה להיחלט ביד הישראל, אין אנו
מחשיבים את השדה כמכורה לישראל
שתחייב במעשר?!?

ומשינין: **לא קשיא**:

כי **הא** דעבד שאנו מחשיבים זאת כמכירה,
היינו בכגון **דמטא זמניה** [הגיע זמן שנקבע
לחליטה], ולכן "מכירה" היא.

הא דשדה, שאין אנו מחשיבים אותה
כמכורה לישראל, היינו בכגון **דלא מטא
זמניה**.

ומקשינן: **אלא גבי עבד** שלפי דבריך אנו
עוסקים בכגון **דמטא זמניה**, וכי אטו צריכה
למימר שכמכירה היא?!?

אלא אידי [עבד לגוי] **ואידי** [שדה לישראל],
דלא מטא זמניה, ולא קשיא:

הישראל לגוי, **כיון שעשה לו הגוי נמוסו**
[מפרש לה ואזיל] וברח מן הגוי, הרי זה
יצא לחירות ואין רבו הראשון יכול
להשתעבד בו.

מאי נמוסו? אמר רב הונא בר יהודה: נשקי
[חותם של עבדות שתולים להם בצואריהם],
ומשתלה הגוי לעבד חותם זה, הרי זה כמי
שמכרו הישראל לגוי, ושוב אינו יכול
להשתעבד בו אף אם יברח מן הגוי, או
לכשיפדהו כתקנת חכמים.

מתיב רב ששת על פירושו של רב הונא בר
יהודה מהא דתניא:

האריסין שקיבלו מן הגוי שדה לעובדה, על
מנת שיתחלקו בתבואה עם בעל השדה,
למחצה או לשליש או לרביע.

והחכירות, שחכרו ישראל מן הגוי שדה
לעובדה וליטול את תבואתה, על מנת ליתן
לגוי סך קבוע של תבואה מן השדה, בין אם
תוציא הרבה ובין אם מעט.

ואף **אריסי בתי אבות** שקבועים הם
באריסות מן הגוי, וכבר אבותיהם היו
אריסים אצל אבותיו של הגוי בעל השדה.

וגוי שמשכן שדהו לישראל בחוב שחייב
הגוי לישראל, **אף על פי שעשה לו הגוי
לישראל נמוסו**.

הרי זו השדה **פטורה מן המעשר** כשדה של
גוי, ואין אומרים שהישראל בעלים הוא
בשדה, ויתחייב הישראל לתת מעשר מחלקו.

ואי סלקא דעתך ש"נמוסו" היינו "נשקי" —